

KÜLÖNFELÉK.

Servet emléke. A mit a genfi és a franciaországi protestánsok az év elején kezdettek és a nem-protestánsok közül oly férfiak, mint Loyson Hyacinthe, támogattak, létrejött. A champeli téren készen áll az ezelőtt háromszázötven évvel fellobogott és Servetet megőgetett máglyalángért az engesztelő emlék. A gyászos tett évfordulóján, oct. 27-én már fel volt állítva, de a nyilvánosságnak nov. 1-én adták át, a reformatio ünnepén. Monthey-i szép gránitból készült s a megállított és általunk is közölt felirattal. A jelzett napon délután két órakor a genfi közönség, az egyházi és világi hatóságok küldöttei a champeli-utra gyültek és Choisy E. lelkész, bizottsági elnök megindító beszédet mondott és az emlékoszlopot a plainpalais-i egyházközség tanácsa őrizetére bizta. Pallard tanácselnök az emléket átvéve, ígéretet tett, hogy meg fogják azt őrizni, mint a lelkiismeret bizonyosságát, a lelkiismeretét, mely sajnálja a mult türelmetlenségét és ragaszkodik a tiszta evangéliumhoz és a reformatio elveihez. Azután a plainpalais-i templomba vonult a közönség és ott folyt le az ünnepély főbb része. Choisy elnök itt mindenekelőtt üdvözölte a franciaországi küldötteket: Doumergue-t, a „Synode officieux“, Borel-t, a „Delegation liberale“ képviselőjét; továbbá Bois H.-t, ki a montaubani facultas és Dufour Theophile-t, ki a francia prot. tört. társulat részérői volt jelen, és azután a schweizi cantonok és a genfi hatóságok képviselőit. Choisy következőleg Servet életéről, tanairól és elítéltetéséről olvasott föl, jeles történelmi tanulmányát azzal végezve: „szégyenljük e máglyahalált mint oly tettet, mely a reformatióval ellenkezik“. Azután Chantre genfi egyetemi tanár mondott a vallásos türelemről kitünő beszédet és végül Doumergue, ki főleg az engesztelő jellegét emelte ki az emlékeknek. Az itt jelzett beszédekkel és közbe szép énekekkel tartott ünnepély mély benyomást tett a hallgatóságra. És a lelkiismereti szabadság és a vallási türelem barátai mindenütt örömmel veszik a genfi ünnepélyt tudomásul.

Daniel Gábor titkos tanácsos. Daniel Gábor a változott politikai viszonyok miatt lemondott a magyar országgyűlés képviselőházának több éven át nehéz viszonyok közt viselt alelnökségéről. A király Daniel érdemeit a titkos tanácsosi méltóság díjmentes adományozásával jutalmazta. A budapesti egyházközség küldöttsége Bedő Albert és Székely Ferencz vezetése alatt tisztelgett Danielnél e szép kitüntetés alkalmával.

Daniel Ferencz kardja. Ntiszt. *Révész Kálmán* kassai ev. ref. tudós esperes urtól kaptuk és köszönetünk nyilvánítása mellett közöljük ez érdekes történelmi adatot:

A kassai Rákóczi-kiállításon, (3 terem, 78. sz.) volt egy *unitárius kard*, melyet a katalogus következőleg ír le:

— Díszkard, aranyozott ezüst montirozott, vörösbársony hüvelyel, a XVII. századból. Damaszkpengéjén SOLI DEO GLORIA ET HONOR. 1657. s *Az te szent nevedért s az szentességédért* föliratok bevésve. Ezek között N. F. D. betűkből álló monogram (Nobilis Franc. Daniel), alul pedig egy jobb kezének mutató ujját esküre emelő férfi alak, balkezében törrel bevésve. Unitárius kard. Daniel Ferenczé volt. Kiállítja gróf Eszterházy János, (eddig a katalogus), kihez Lengyelországból került. Daniel Ferencz állítólag II. Rákóczi Györggyel ment ki Lengyelországba, ez a provenientia magyarázata.

R. K.

Róm. kath. országos nagygyűlés tartatott oct. hóban Budapesten. Gróf Zichy János elnök megnyitójában azt hangsúlyozta, hogy a nagygyűlés célja megerősíteni a solidaritást az életben szétágazó utakon járó katolikusok között. A katolicizmus nem fél a világságtól, (!) nem akarja elzárni az egyházat a kor szellemétől. A gyűlésen előadást tartottak gróf Széchenyi Miklós a socialismusról és dr. Prohászka a világiak apostolkodásáról. Dr. Prohászka egyebek közt új iskolákat sürget ily színezéssel: „Ne csak apáczaiskolákat! Én tisztelem a kedves testvéreket, szeretem őket, megcsókolom a lábuk nyomát is, de hát mi is akarunk élni, mi Évának árva fiai s Magyarországon számkivetett maradéki!” Az országos kath. nagygyűlésen a lapok szerint öt-hatszázan vettek részt. A pápának hódoló iratot küldtek.

Egy amerikai lap a pápaimádásról. Az amerikai ág. evangélikusok Bostonban megjelenő lapja írja aug. 23-iki számában: „A ki valaha kételkedett, hogy a római pápás egyház csak tarka-barka czifraságokkal, csecse-bece díszszel és pompával felékített pogányság, felnyilhatott a szeme az utóbbi napokban, a mikor a pogány bálványimádás a pápával, a beteg pápával, azután a halott pápával, azután

meg ismét az új pápával csömörletes módon a maga meztelenségében állíttatott az egész világ elé. Nem volt ott egyetlen szó, egyetlen tett, egyetlen bizonyosság az Isten tiszteletére és az istenfia dicséretére, hanem a mit tettek, az tisztán a pápa-istennel, az ő testével, az ő hullájával való pogányeucultus, melynél a holt testét még nyilvános imádásra is kitették, hogy a lábait csókolják, — de elég elővigyázattal vasrács mögé, hogy nehogy a tulbuzgó lábcsókolók a holt lábairól a papucset is lehuzzák, mint a hogy a kegyes kézsókolósok azelőtt a halászgöyürüt lelopták kezéről.“

Hány pap van Magyarországon? A Magyarországon megtelepült nyolcvannyolcz római katolikus szerzetesrend százkilenczvenegy rendházában 1881 férfiszerzetes lakik; a hatvankilencz női rend kétszázszkilenczvenkilencz rendházában 3926 apáca. Van azután az ország 3235 római katolikus anya- és 11,588 leányegyházában 2727 plébánus, 1724 káplán, 593 más állású pap, 1152 növendékpap, 270 nyugalomba küldött és 240 világi pap és szerzetes. A görög katolikusok négy szerzetesrendjének kilencz rendházában negyvennégy szerzetes lakik, a 2101 anya- és 3011 leányegyháznak 1042 plébánusa, 639 káplánja és 112 egyéb állású papja van. A görög keletieknek öt rendjük van, a melynek tizenöt rendházában 43 szerzetes lakik. A 2128 anya- és 405 leányegyháznak 1959 plébánusa, 236 káplánja és 40 egyéb állású papja van, a növendékpapok száma 205, a nyugalmazottaké 29, világi pap és szerzetes csak négy van. Az ágostai h. evangélikusok-nak 899 anya- és 882 leányegyházuk van 914 lelkészszel, 176 segédlelkészszel; van még 215 növendék és 42 nyugalmazott pap. Az evangélikus reformátusok 2039 anya- és 449 leányegyházában 1973 lelkész, 219 segédlelkész, 313 növendékpap és húsz nyugdíjas pap van. Az unitáriusok-nak 113 anya- és 59 leányegyházuk van, 105 lelkészszel és 2 segédlelkészszel. Növendékpapjuk tizenöt van, nyugalmazott: négy.

A legújabb unitarius templom. Nov. 8-án avatták fel a füzegyarmati l.-egyházközség Borsodi mérnök terve szerint, Gányi András gondnok vezetése mellett készült csinos új templomát. A felavatásra meghívták Főt. Ferencz József püspök urat, de másfelé levén elfoglalva, csak írásban küldhette üdvözlését az ő buzgó hiveinek. A felavatásra, a mint írják, sokan jelentek meg: Józau Miklós budapesti lelkész, esperes, Kovács József köri felügyelő gondnok, a hódmezővásárhelyi, mezőberényi és dévaványai hitrokonok, élükön Benedek Mihály, Zoltán Ferencz és Lázár Dénes tanítókkal, kiket meleg üdvözléssel fogadtak. A püspök képviselőjét, Vég Mihály püspöki titkárt, zászlós menet kísérte be az ünneplés színhelyére. Józau Miklós tartotta a szép és hazafias érzelmtől áthatott felavató beszédet; Vég Mihály felolvasta a püspök ékesszavú üdvözlését és azután megkapó szavakban áldást mondott a templomra, a hivekre és az egész községre; majd

Balázs András lelkész hiterősítő úrvacsorai beszédet mondott, mire kétszázötvenen vettek urvacsorát; Kovács József felügyelő gondnok lelkes buzdító beszéde zárta be a fölavatást. És közebed az emlékezetes örömmünnepet.

Loisy abbé a bibliáról. Nehány évvel ezelőtt nem éppen kellemes föltűnést keltett a Vatikánban Loisy abbé könyve: „Az evangélium és az egyház.“ XIII. Leo pápa a könyv megbirálására bizottságot jelölt ki, mely két kardinálisból és több neves bibliamagyarázóból állott. A bizottság véleménye a szerzőre nézve elítélő volt, de XIII. Leo még sem akarta a könyvet indexre tenni. Most Loisy abbé ismét könyvet adott ki, a melyben nemcsak hogy vissza nem vonja az előbbi munkájában kifejtett tételeket, hanem azokat újabb érvekkel, nyomatékosabb magyarázatokkal erősíti meg. Meggyőződése az abbénak, hogy a Pentateuch nem Mózes műve és hogy a Genézis első fejezete nem adja elő hiven az ember keletkezését. Szerinte Dániel, Ezra könyve apokrif és többek között a vízözön és a bűnbeesés asszir eredetű hagyomány. Kifejti továbbá, hogy nem Szent-János írta János evangéliumát, a melynek — ugymond — úgy sincs se históriai, se biográfiai értéke. Lázár föltámasztását Loisy symbolumnak mondja és magát a föltámadást kritika alá veszi, a mi katolikus tudóstól, még hozzá paptól, új dolog. Az abbé ez újabb könyve kinosan hatott a pápai udvarra és a párisi érsek mostai római utját is ennek tulajdoultják. Loisy abbé könyvének indexre kerülését bizonyosra veszik.

Katholikus egyetem. A katolikusoknak, számukat és gazdagságukat tekintve, első helyen kellene állaniok a közoktatásügy terén. Legújabbán katolikus egyetemet szeretnének felállítani Gyulafehérvárt s a tanácskozás alkalmával kitűnt, hogy összes egyetemre fordítható alapjaik alig haladják meg az egymillió forintot. Ez összeg kamatjából fentarthatnának egy kitűnő főgimnáziumot; az egyetem számára négyannyi is kellene. Érdekes, hogy a kath. Pázmánytól nagy hirrel felállított nagyszombati akademia, ma budapesti egyetem, összes alapítványa, mit kath. és nem katolikus jóltevők harmadfél százév óta raktak össze, a legújabb felszámítás szerint, csak 1.112,028 koronára megy; tehát annyira, a mennyibe került körülbelöl a mi új kollegiumunk felépítése.

K — ó.

Oktatásügy a francia parlamentben. November 20-án a szenátus az oktatásra vonatkozó törvényjavaslatokat tárgyalta. Az előadó kijelentette, hogy a bizottság és a kormány elfogadják a Delpesch szenátor által a harmadik cikkhez benyújtott módosítványt, mely szerint még az autorizált kongregációknak is tiltva van középiskolát vezetni, vagy abban tanítani. Leconte szenátor támogatja ezt a módosítványt és hangsulyozza az oktatás világiasításának szükségét. — Combes miniszterelnök védi a módosítványt és kijelenti, hogy a tani-

tási szabadság nem természeti jog. A szónok hangsúlyozza a kongregációk veszedelmét, a melynek nagyságát az 1895-ben megtartott tanítási ankét kimutatta. A gyermekeket nem lehet oly emberekre bízni, a kiknek minden családi kötelesség idegen. Az ország 30 éven át sokat szenvedett a kongregációk tanítása folytán. Lehetetlen, hogy az ország tovább is tétlenségben maradjon. A kormány azt kívánja, hogy Delpech indítványát elfogadják, mert szükséges, hogy az ország erkölcsi egysége biztosíttassék. Waldeck-Rousseau kifejti, hogy a kongregációk tanítási jogosultságát nem lehet vitatni és bíráló tárgyává teszi a kormány részéről a kongregációk tanításának kérdésére vonatkozólag tett javaslatokat. Sokkal inkább politikai kérdéstről, mint iskolatörvényről van szó. Delpech indítványát nem lehet megvalósítani. Kijelenti, hogy ő nem fog Delpech indítványa mellett szavazni. Combes miniszterelnök hangsúlyozza, hogy kizárólag elvi határozatról van szó. Delpech indítványát 147 szavazattal 136 ellenében elfogadták.

Franciaia néphumor a pápáról. Franciaországban, hol a „Los von Rom“ mozgalom napi renden van, mint akár Austriában, a néphumor megnyilatkozott XIII. Leo halálakor is. Mikor Leo pápa halála után az ég kapujához érkezik, Péter a kapút megnyitva fogadja őt és bámulva kiáltja: „Ah hát te is „los von Rom“ vagy! . . . no hála Istennek!“

Magyarország jövedelme. A Magyar Közgazdasági Társaság nov. havi felolvasó ülésében megállapították azt, hogy az őstermelés 2,327 millió koronát jövedelmez hazánkban, azaz a nemzeti jövedelem csaknem kétharmad részét (65.27%); a többit az ipar (21.52%) és kereskedelem (11.47%). Az összes tiszta jövedelem: 3,210,627,497 korona, a bérlakások jövedelmét ide nem számítva. Ez eredmény alapján Magyarország vagyoniát 31,106 millió koronára becsülik, mely a nép munkáját évenként 10 3/2% járadékkal jutalmazza.

A 3,210 millió korona jövedelemből egy főre 185 kor. esik, egy családra 920 korona. A 12,000 családra számítható unitárius lakosságnak évi jövedelme ily arányban közel 13 millió koronára tehető. Hogy az elmélet a valósággal mennyire egyezik, azt nehéz volna világosan kimutatni. Csak annyi bizonyos, hogy a jövedelemnek közel egyharmada, azaz 32 százalék, az állam pénztárába megy adófizetés útján. Mert Magyarország évente ezer millió koronánál többet áldoz részben kultur czélokra, nagyrészen nagy hatalmi álmokra.

Egy híres történettudós halála. Mommsen mellett, ki a rómaiak nagy multjának legkitünőbb újkori történetírója volt, elvesztettük egyik hív barátunkat Angliában: Lecky Vilmos Edvárd Hartpolet, a nagynevű Buckle követőjét, mondhatni tanítványát. Mikor Buckle virágzó férfi korában elhalt, Lecky lépett azonnal nyomába. A remek „Anglia művelődésének története“ után csakhamar Lecky is kiadta egész Európában elterjedt művét, a „Felvilágosodás történetét“.

E kitűnő műben rationalis álláspontja nagymértékben kedvez az unitarizmusnak s teljes elismeréssel méltatja a rokon szabadelvű vallásmozgalmakat. Nálunk az orthodox maradiság hátraszoritása érdekében a legjelesb protestáns írók vállalkoztak a hetvenes években Buckle magvas művének kiadására magyar fordításban. Lecky könyvének is akadt derék magyar tolmácsa Zsilinszky Mihály személyében, ki ez áldásos művet hozzá illő, szerető gondnal bocsátotta közre három kötetben. Aligha csalódunk azon föltevésünkben, hogy a magyar lutheranusok mai szabadelvű álláspontja, mely borzadva fordul el a túlzó orthodoxiától, részben a Lecky útmutatása nyomán szerzett józan felvilágosodás eredménye.

K—ó.

Pukánszky Béla, a korán elhunyt tudós, pozsonyi theol. tanár sirjához emléket emeltek tanítványai és barátai és dec. 8-án Dr. Masznyik Endre megnyitójával és Hornyánszky Aladár emlékbeszédével ünnepélyesen leleplezték. Ez alkalommal értekezletet tartottak hátrahagyott munkái kiadása ügyében is.

Unitárius természettudós sikere. A Magyar Földtani Társulat nov. 4-én Budapesten tartott ülésén dr. *Pálffy Mór* osztálygeologus, ki az ordály-részi nyugoti havasok felkutatására több ízben kapott megbízást, az Érczhegység egy igen bonyolult területéről, a Brád—Kristyor környéki aranyvidékről mutatta be nagyérdekű tanulmányának egy részét. Az Érczhegység aranybányászata a különböző fajtájú andesit kőzetekben folyik. Pálffy Mór most bemutatott tanulmányában kötségtelenül kimutatja Kristyor környékén és a rudai 12 apostol bányatársulat bányáiban végzett tanulmányai alapján, hogy a különböző fajú andesitek eruptiója, azaz kitörése, e területen egészen fordított sorrendben történt, mint a hogy eddig tudósaink hitték.

Az Orvosok Lapja tudományos közleményei között Dr. *Barabás József* marosvásárhelyi tehetséges fiatal orvostól közelebb két közlemény jelent meg a Gyógyult sublimát-mérgezés és egy új szer gyógyértékéről, melyek külön füzetként is kiadattak. Az ifjú tudós tudományát és tapasztalatait tiszta nyelven közli.

Dilthey Vilmos. A berlini egyetem bölcészettanára ez év november 19-én töltötte be 70 életévét. Ez a nevezetes évforduló méltó arra, hogy mi is megemlékezzünk róla. Ez nekünk, akik a modern kor különféle és sokszor egymással teljesen ellentétes eszmearamlatai között a tiszta erkölcsi és eszményi érdekek oltalmazói óhajunk lenni, szintűgy kötelességünk is. Mert Dilthey egyike az elsőknek azok között, akik a modern természettudományi szellem követelőzéseivel és túlkapásaival szemben a szellemi tudományok sajátosságát és önállóságát a legerélyesebben hangsúlyozzák. Ami Kant a tiszta ész bírálatában, ugyanaz *ő a történeti ész bírálatában.*

A heidelbergi és berlini egyetemeken Nitzsch, Twisten, Trendelenburg és Ranke lábainál történelmet, bölcészetet és theológiát hallgatott, majd Baselben, Kielben, Boroszlóban s végül Berlinben a bölcészet egyetemi tanára lett. Nem műveinek nagy számával, hanem új irányával tűnik ki. Új módszereket és elveket keres a szellemi tudományok részére, mert a természettudományiak amazokra nem alkalmazhatók. Hogy állításunkat kellő világításba helyezve megértethessük, kissé távolabbról kell kezdenünk. S itt legelső sorban „*Einleitung in die Geisteswissenschaften*“ cz. legbecesebb műve lebeg szemeink előtt.

Ismeretes az emberi gondolkodás történetében a középkornak az az iránya, amely az igazságot az istenség tulajdonságaiból, attributumaiból vezette le. Az isteni kinyilatkoztatás, az inspiratio a kutatásmódszere és a tudás forrása. A renaissance és reformatio a másik végletbe csap. A dogma tekintélye helyébe lép az emberi ész autonómiája. Eldobja a hit tekintélyét, hogy proklamálhassa az emberi ész csalahatalanságát.

A közép- és újkor mesgyéjén nincs nagyobb és élesebb ellentét, mint a dogma és az emberi ész; egyfelől a gondolat lekötöttsége, másfelől souverain korlátlansága. Ez az ellentét hidálja át a két kort; ez az ellentét mozgatja azt a harczot, melyben a küzdő felek egyfelől a scholastikusok, a maguk még a sophistákén is túltevő finom szőrszálhasogatásával, éles logikai és szellemi gymnastikákkal; másfelől a világtörténelem szellemének haladása, amely az igazsághoz többé nem az Istenen, nem a szentíráson keresztül vezet. Ez a haladás két uton történik: egyik az *emberi szellem*, másik a *természet útja*. Amaz a rationalismus. Hívei Descartes, az occasionalisták, Spinoza, Leibniz. Ez az empirismus. Hívei Bacon, Hobbes, Locke, Hume, a francia encyclopaedisták. Annak módszere a deductio, ezé az inductio. Annak dogmája az ész, szentírása a matematika, mert az az igaz, ami ezzel bizonyítható. Ennek dogmája az adott valóság, a tény szentírása a physika, mert az az igaz, amit Keppler, Galilei, Newton annak bizonyítanak. Ez a két út megmutatja nekünk, ami *van* és aminek a természeti, physikai törvények kényszerűsége folytán lenni *kell*. Bevezet bennünket az ész és a természet végtelen birodalmába. De egy másik végtelen nagy világ, az emberi *cselekedetek és erkölcs* világa feltáratlanul marad előttünk. Pedig mi nemcsak gondolkodó, hanem s talán első sorban cselekvő emberek vagyunk. Nekünk sokkal fontosabb s hozzánk közelebb fekvő érdekünk tudni azt, hogy miként kell cselekednünk, mint gondolkozni és elmélkedni a lét és természeti világ

berendezettsége felett. És e cselekvéseinkben irányelvekre, útmutatósokra, szóval a cselekvés mértékére van szükségünk.

Igaz ugyan, hogy a scholasticismus már tüzött ki bizonyos irányelveket, meghatározta a cselekvés mértékét.

De ez a mérték nem a természettől, nem az ember valójából volt véve. Természet- és érzékefeletti indítások, motivumok szolgálnak a scholastikusok cselekedeteinek, erkölestanáának alapjául. Míveltségünk mai rendszere mellett sokan vannak, akik az ilyen mérték, ilyen indítás lehetőségét elvi alapon és okokból tagadják. Hová forduljanak ezek? Bármennyire hangoztatják egyfelől az emberi ész souverainitását, másfelől mások a természeti törvények korlátlan és kizárólagos uralmát, ezek a kérdésre feleletet nem adnak. A *világtörténelem*, mint az emberi szellem egyetemes fejlődésének folyamata, ez az út, amely a kérdésre felelet ad, amely a cselekedeteknek természetfeletti forrásokból eredő mértékét elvileg elutasító modern ember előtt kitzizheti a cselekvés mértékét, megállapíthatja normáját s így lesz a szó igazi mély értelmében az élet tanító mestere. Ez lesz aztán annak a szárnyas szónak (*historia magistra vitae*) a mai elmélkedő által újból felfedezett valódi értelme.

Ime itt térünk már rá arra, hogy Dilthey a szellemi tudományokra nem tartja a természeti tudományok módszerét alkalmazhatónak. Eljárása, amely közben a szellemi tudományok különböző vidékein és ágaiban feltétlen biztosággal uralkodik, emezek érdekében történik. Eredménye pedig alkalmas arra, hogy a természettudományok szertelen követeléseit kitűzött medrekbe szorítsa, elfogult hiveit pedig észre térítse.

A természet egyedül a törvények, a kényszerűség birodalma. A szellemi tudományokban ott vannak a valóság megismerése mellett a cselekvés normái és céljai. Ezeket amabból nem ismerhetem meg. Ezeknek alapja nem az ismeretelmélet, hanem az elmélyedés, önmagába szállás, elmélkedés, amely a lelki élet egészéből és összefüggéséből táplálkozik. A megismerés alapja pedig a történelem. Ebből vezethetem le a czélokot. Ennek tényei adhatják csak a cselekvés normatívumát. Az emberi nem fejlődésének szemlélése, e szemlélés alapján alkotott megismerés, a cselekvésnek a megismert tények összefüggéséből eredő irányítása, normája és mértéke — ez a szellemi tudományok, a történelmi ész kritikájának lényege. Ez az a nagy gondolat, melylyel Dilthey a múlt század természettudományi törekvései s ezek módszerének kizárólagosságával szemben hathatósan rámutatott a szel-

lemi tudományok önállóságára és az élet kérdéseiben nagy jelentőségére. De nem esett abba az egyoldalú elfogultságba, amelybe a történetbölcsészet rajongói (Montesquieu, Vico Grambattista stb.), akik világgá hirdették, hogy megtalálták a történelem kulcsát, törvényét s egy-egy ilyen metaphysikai feltevés alapján alkották meg történetbölcseleti rendszereiket. Újból ott voltak a történelmi metaphysikának épen a közepén, amelytől szababulni akartak. Ezt az irányt épen úgy elutasítja magától, mint Comte, Stuart Mill és Spencer sociológiáját, amelyről az a nézete, hogy összezavarja a természeti és szellemi tudományok módszerét, a törvények és célok, mértékek világát.

Dilthey működésének iránya és jelentősége adta kezünkbe a tollat, hogy a nevezetes évfordulóról megemlékezzünk. A legnagyobb tisztelet érzelmeivel köszöntjük az ősz tudóst s kívánjuk, hogy friss munkakedvvel sokáig kedvezzen az ég életének. Dr. G. K.

A Servetnek emelt engesztelő emlék némi visszhangot kelt a hazai reformatus lapokban is, hogy „negyedfélszázados évfordulóján a sötét emlékü eseménynek tehát meglesz az ünnepélyes kiengesztelés holtak szellemei között, s szabad remélnünk az utódokéi közt is“. Ily ohajt részünkről szívesen üdvözlünk. De annak megvalósítására talán csak még sem eszköz az, hogy a reformatus atyafiak a vegyesvallású házaspárok összeadásánál, itt-ott, az unitarius vallású házaspárt is a háromság-formula szerint esketik, mert ez az illetők részéről sem kiengesztelésre nem céloz, sem türelemre nem mutat.

A Petrichevich-Horváth család gyászja. Küküllő-Széplakon megnyílt a családi sirbolt, hogy az ősök hamvaihoz egy új hamvat fogadjon, mely fölé „jó és felejthetetlen anya“ lesz emlékül fölírva. *Özv. Széplaki Petrichevich-Horváth Gáborné, szül. cseszeliczki Szilvássy Ida* hatvanhat éves korában nov. 30-án rövid szenvedés után jobb létre költözött. Temetése dec. 2-án ment végbe Küküllő-Széplakon, hol a P. Horváth család már százévek óta egyik nagybirtokos. Az előkelő úrnő korának egyik legszebb asszonya volt. Haláláról a gyászjelentést kiadták: Széplaki gróf Petrichevich-Horváth-Tholdy Rudolf és neje czegei gróf Wass Rachel, széplaki Petrichevich-Horváth Gábrille, széplaki báró Petrichevich-Horváth Ártur, széplaki Petrichevich Horváth Idi és férje losonczy báró Bánffy Ferencz és fiúk Dezső, cseszeliczki Szilvássy Gizella, báró Kemény Gézáné, cseszeliczki Szilvássy Béla és neje czegei Wass Antonia és gyermekeik, széplaki báró Petrichevich-Horváth Kálmán és neje gróf Csáky Katalin és gyermekeik, gróf Bethen Sarolta, báró Ollerstaedt Károlyné.

Gyászhirek: Szentgericzei Gál Elek nyárádgálfalvi lelkész nagy veszteséget szenvedett neje, *Szentgericzei Gál Elekné, sz. Jakab Eszter* oct. 24-én történt halálában. Az élete 55-ik és házassága 31-ik évében elhunyt jó nőt gyászolják férje, gyermekei és nagyszámú rokonság. — Dr. Veress Vilmos kolozsvári felsőbb kereskedelmi isk. tanárt és családját érzékeny csapás érte, fiok *Veress László* polg. isk. tanuló elhunytában. A szeretett gyermek rövid betegség után. nov. 10-én halt meg szülői, testvérei és a rokonság nagy fájdalomra.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség templom-tornya ujraépítésére.

I. közlemény.

Magyarországi Unitarius Egyház	500 korona.
Sepsikőrspataki Bedő Dániel	200 „

Összesen: 700 korona.

Szolgáljanak e nemes adományok buzdításul a további adakozásra, hogy az egyházközség hatezerkétszáznyolcvannégy korona költségen temploma tornyát újra építhesse, a mi mindnyájunknak ohaja. Ez adományokért a leghálásabb köszönet!

Az egyházközség elöljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1903. dec. 10.

PÉTERFI DÉNES,
unitarius pap.

A Székelyudvarhelyen építendő unitárius templom javára tett kegyes adakozások:

V. közlemény.

Ambrus Gergely 119. sz. gyűjtőívén Kolozsvárról: Ambrus Gergely 2 kor., Szabó Domokos, Veres Jánosné, Joanovich Marika, Suchyt Andor, Buzogány Gy., Kasza János, Kolbenheyer B., Papp János, Pál István 1--1 kor., dr. Balázs Ferencz 60 fill., Baló Károlin, Gergely Róza, Jakabos Tivadar, G. János 50—50 fill., Mayer József, N. Viktor, Bőjthe József, olvashatatlan, Bauer József, Pál Dénes, Papp Izidor, N. N. 40—40 fill., Ille Miklós, Kovácsy Károly 30—30 fill., Simon Gézáné, Sagerné, Gál Gizella, N. N., M. J., N. N., D. M., N. N., N. J., Furezán Szilárd, H. S., Thorday György, Salamon Jenő, Sata Albert 20—20 fill. Együtt 20 kor. 40 fillér.